

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0525U000367

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 11-08-2025

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мельник Віктор Мирославович

2. Viktor M. Melnyk

Кваліфікація: к. політ. н., 23.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор наук

Аспірантура/Докторантура: ні

Шифр наукової спеціальності: 12.00.01

Назва наукової спеціальності: Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень

Галузь / галузі знань: Не застосовується

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Не застосовується

Дата захисту: 12-09-2025

Спеціальність за освітою: Право

Місце роботи здобувача: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Код за ЄДРПОУ: 02070944

Місцезнаходження: вул. Володимирська, буд. 60, Київ, 01033, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): Д 64.700.02

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Немає

Код за ЄДРПОУ: 0

Місцезнаходження: , 00000

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 10.09.09

Тема дисертації:

1. Міжнародно-правова суб'єктність Римської імперії: юридичні концепції доби домініату
2. The International Legal Personality of the Roman Empire: Legal Concepts of the Dominate Period

Реферат:

1. Дисертація у вигляді наукової доповіді (захист наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії – Мельник В. М. Міжнародно-правова суб'єктність Римської імперії: юридичні концепції доби домініату: монографія. Київ – Харків – Вінниця: ТВОРИ, 2025. 1080 с.) на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень». – Харківський національний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, Харків, 2025. У дисертації вперше систематизовано теоретичні засади та історичні умови становлення міжнародно-правової суб'єктності Римської імперії за доби домініату, що дозволило поставити і розв'язати кардинально нову проблему класифікації, розмежування та надання дефініцій відповідним концепціям. Автором уперше виокремлюються та класифікуються концепції міжнародно-правової суб'єктності Римської імперії, що відповідають критеріям: 1) інтерпретації сфер і способів імператорської юрисдикції; 2) формату утвердження християнської правової ідентичності Імператорського Риму. Синтезуються елементарні (міжнародно-правові) та якісні (державно-правові) засади дослідження міжнародної правосуб'єктності,

класифікуються три загальнометодологічні течії (антикознавча, медієвістична, візантиністична) і три конкретно-історичні дослідницькі напрями (германістичний, романістичний, синтетичний), пов'язані з предметом дослідження. Дисертантом охарактеризовано три групи першоджерел у вивченні концепцій міжнародної правосуб'єктності Римської імперії III-VI ст.: 1) договори Римської імперії із Сасанідським Ераншахром запропоновано вважати двосторонніми угодами рівноправних держав; 2) договори Римської імперії із клієнтськими політичними утвореннями (передусім Великою Вірменією та Лазикою) запропоновано вважати двосторонніми угодами, ініційованими державою-патроном із нерівноправними союзниками; 3) договори Римської імперії з варварськими племінними союзами про надання їм правового режиму *lex foedus* запропоновано вважати інституціоналізованою практикою одностороннього надання державою-зверхником федератських прав нерівноправному союзнику. Сформульовано дефініцію *lex foedus* у якості публічно-правового режиму доби домінату, що надавався римськими імператорами варварським племенам на засадах визнання племінними елітами верховної влади імператора, складання клятви вірності на адресу «Римського Народу», прийняття обов'язку координувати племінну політику з інтересами Імперії, отримання від Імператорського Риму офіційної фінансової винагороди та коштовних подарунків, а також передбачав присвоєння «федератам» формалізованого у публічно-правовому просторі Імперії «союзницького» статусу, зобов'язуючи його носіїв підтримувати військові кампанії Імператорського Риму. Конкретизовано визначення «домінату», що розглядається публічно-правовим (державним) режимом Римської імперії III-VI ст., в умовах якого імператор (як «август» і «домінус») отримував повноваження прямого контролю над провінційними структурами управління, а також право пожалування режиму *lex foedus* без офіційної санкції Сенату. Вперше систематизовано вісім головних рис «домінату» як публічно-правового режиму Римської імперії упродовж III-VI ст.: 1) офіційне запровадження та використання в юридичних актах титулатури домінату; 2) артикуляція збереження виборчих процедур (інститутів демократії) і республіканської форми правління; 3) поглиблення традицій принципатної федеративної форми устрою інструментами бюрократичної підзвітності міст, провінцій і клієнтських політій; 4) зменшення повноважень адміністрацій окремих провінцій на користь канцелярій префектур преторія; 5) повне скасування інституту сенатських провінцій; 6) виокремлення канцелярій магістрів мілітум і префектів преторія; 7) збільшення імператорських повноважень через непідконтрольну законодавчому органу комунікацію імператора з екстралімесними племенами і клієнтськими політіями; 8) суттєве посилення значення імператорської магістратури *Pontifex Maximus* у порівнянні з добою принципату.

2. Dissertation in the form of a scientific report (defence of scientific achievements published in the form of a monograph – Melnyk Viktor. *International Legal Personality of the Roman Empire: Legal Concepts of the Dominate*. Kyiv – Kharkiv – Vinnytsia: “TVORY”, 2025. 1080 p.) for the degree of Doctor of Laws in speciality 12.00.01 «Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Doctrines». – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2025. This dissertation offers the first systematic study of the theoretical foundations and historical conditions underlying the emergence of the international legal personality of the Roman Empire during the Dominate period (3rd – 6th centuries AD). It addresses a previously unexamined scholarly problem: the classification, delimitation, and definition of the concepts related to the Empire's international legal subjectivity. The author distinguishes and classifies approaches to this subject based on two main criteria: (1) the interpretation of the scope and modalities of imperial jurisdiction, and (2) the configuration of the Christian legal identity of Imperial Rome. A comprehensive synthesis of elementary (international legal) and qualitative (state-legal) approaches is proposed, leading to the classification of three overarching methodological traditions (Ancient or Classical Studies, Medieval Studies, and Byzantine Studies) and three concrete-historical schools (Germanist, Romanist, and Synthetic), each contributing distinct perspectives to the analysis. The dissertation also provides a classification of three groups of primary sources essential for the study of concepts of the Roman Empire's international legal personality in the 3rd to 6th centuries AD: 1) Treaties concluded between the Roman Empire and the Sasanian *Ērānšahr* are proposed to be regarded as bilateral agreements between sovereign states of equal standing; 2) Treaties with client polities (primarily Greater Armenia and Lazica) are interpreted as bilateral agreements initiated by the patron state with unequal allies; 3) Treaties between the Roman Empire and barbarian

tribal federations, granting them legal status under the *lex foedus*, are interpreted as an institutionalized practice of unilateral bestowal of federate rights by the suzerain state to a subordinate ally. The dissertation articulates a refined definition of *lex foedus* as a public-legal regime characteristic of the Dominate, whereby Roman emperors granted legal recognition to barbarian tribes under the condition of: 1) acknowledgment of the emperor's supreme authority by tribal elites; 2) oath-taking in allegiance to the Roman People; 3) acceptance of the duty to align tribal policy with imperial interests; 4) reception of official financial compensation and costly gifts from the Imperial court; and 5) acquisition of a formalized "ally" status within the public-legal framework of the Empire. This regime further obligated its recipients to participate in Roman imperial military campaigns. The study also refines the definition of the Dominate, viewing it as a public-legal (i. e., state-level) regime of the Roman Empire during the 3rd to 6th centuries AD, within which the emperor – as both Augustus and Dominus – assumed direct control over provincial administrative structures and obtained the authority to confer the *lex foedus* regime without senatorial approval. The dissertation provides, for the first time, a systematic enumeration of the eight principal characteristics of the Dominate as a public-legal regime of the Roman Empire during this period: 1) the official introduction and legal usage of Dominate-style titulature in juridical acts; 2) the articulation of continuity in electoral procedures (i. e., republican-democratic institutions); 3) the intensification of Principate-era federal traditions through mechanisms of bureaucratic accountability among municipalities, provinces, and client polities; 4) the reduction of individual provincial administrations' authority in favor of the chancelleries of the praetorian prefectures; 5) the complete abolition of the institution of senatorial provinces; 6) the institutional separation of the chancelleries of the *Magistri Militum* and the *Praefecti Praetorio*; 7) the expansion of imperial powers via informal, legislature-independent communication between the emperor and extralimes tribal entities and client polities; 8) the significant elevation of the emperor's role as *Pontifex Maximus*, particularly when compared to the earlier Principate period.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Мельник В. М. Міжнародно-правова суб'єктність Римської імперії: юридичні концепції доби доміанату : монографія. Київ ; Харків ; Вінниця : ТВОРИ, 2025. 1080 с.
- Мельник В. М. Політична антропология українського державотворення: традиції суб'єктності, суверенності та інтеграції в межах тюрко-візантійського фронтиру. Юридичний вісник. 2021. № 2. С. 7–35.
- Мельник В. М. Методологічні підходи «де-юре» та «де-факто» в контексті пізньоантичної і ранньосередньовічної історії міжнародної правосуб'єктності. Юридичний вісник. 2021. № 3. С. 24–32.
- Мельник В. М. Принцип компліментарності та його значення для історії міжнародної правосуб'єктності (середземноморсько-візантійський аспект). *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 3. С. 8–11
- Мельник В. М. П'ятий Константинопольський Вселенський Церковний Собор (553 рік): історико-правовий погляд на інституціоналізацію суб'єктності патріархів Східної Римської імперії. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2021. № 10. С. 7–15.
- Мельник В. М. Несторіанський рух: від політичного вчення до юридичної правосуб'єктності (з історико-правової спадщини ірано-візантійського порубіжжя). Нове українське право. 2021. Вип. 5. С. 58–62.

- Мельник В. М. Культурна генеза міжнародного права в контексті дефініції суб'єктно-об'єктних відносин. Соціологія права. 2021. Вип. 3–4. С. 31–41.
- Мельник В. М. Назви римсько-візантійських і перських політичних утворень як джерела інформації про форму держави та дискурс міжнародної правосуб'єктності (від античності до середньовіччя). Право та державне управління. 2022. № 2. С. 16–31.
- Мельник В. М. Елементи римсько-візантійського юридичного спадку: титулатура, статус, правосуб'єктність понять «царство» і «королівство». *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 3. С. 3–11.
- Мельник В. М. Республіканський характер Римської імперії: принципат і домінат як публічно-правові режими. *Юридичний вісник*. 2023. № 1. С. 21–31.
- Мельник В. М. Режим домінату в Римській імперії та підстави Єгипетського Едикту 298 року. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2023. Т. XXXIII. С. 44–51.
- Мельник В. М. Правосуб'єктність Римської імперії в процесі інституціоналізації домінату: передумови та наслідки тетрархії. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Вип. 4. С. 7–12.
- Мельник В. М. Ідеї міжнародної правосуб'єктності в політичній діяльності та нормативних актах імператора Константина Великого. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 72. С. 17–26.
- Мельник В. М. «Великовірменська базилея»: клієнтська політія Римського Закавказзя та елементи її правової суб'єктності за режиму домінату (298–330 рр.). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 4 (51). С. 7–11.
- Мельник В. М. Нісібіський мирний договір 298 року: питання міжнародної правосуб'єктності у відносинах Римської імперії та Сасанідського Ірану. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 14–22.
- Мельник В. М. Поділ Великої Вірменії Римською імперією та Іраном: проблема міжнародної правосуб'єктності в 387 році. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. Вип. 101. С. 110–118.
- Мельник В. М. Статус імператора Магнуса Максимуса в контексті римських концепцій міжнародної правосуб'єктності (383–388). *Юридичний вісник*. 2024. № 1. С. 7–18.
- Мельник В. М. «Напередодні та після Нісібіса»: міжнародно-правові особливості римсько-іранської мирної угоди 363 року. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 9–16.
- Мельник В. М. Вибори римського імператора 27 червня 363 року: протистояння партій і контекст імперської правосуб'єктності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 1 (54). С. 9–14.
- Мельник В. М. Конституювання Східної і Західної частин Римської імперії в 364 році: теоретичні підстави та наслідки імператорського дуумвірату Валентиніана і Валента. *Juris Europensis Scientia*. 2024. Вип. 1. С. 3–10.
- Мельник В. М. Від «цезаря» до «понтифіка»: світогляд Юліана Відступника та римські концепції правосуб'єктності. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2024. Т. XXXIV. С. 95–106.
- Мельник В. М. Теоретик «канонічності» Маркіон і «федеративна» політико-правова концепція «католицизму» в Римській імперії. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 2 (55). С. 13–17.
- Мельник В. М. Головні положення римсько-іранської мирної угоди 422 року: питання релігійної юрисдикції та правової суб'єктності. *Juris Europensis Scientia*. 2024. Вип. 2. С. 3–8.
- Мельник В. М. Сердикійський Едикт римського імператора Галерія в політико-правових умовах тетрархії. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. Випуск 102. С. 89–97.
- Мельник В. М. Державно-правовий розвиток Римської імперії за доби домінату: *lex foedus* і суб'єктність Сходу та Заходу. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 7–16.
- Мельник В. М. Постанови Третього Вселенського собору в Ефесі: конкретизація юридичної суб'єктності та історичного права на територію. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 174–183.
- Мельник В. М. Король Атанаріх і правовий режим *foedus* у римсько-готських договірних відносинах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Т. 35 (74), № 3. С. 7–14.

- Melnyk V. The Roman Empire and the legal status of the Visigoths: the context of the lower Danube War of 365–369. Multidisciplinary Reviews. 2024. Vol. 7. Pp. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe015> (Scopus).
- Melnyk V. The VI Century Eastern Roman Empire: Steppe Allies, western turks, and herat war. Amazonia Investiga. 2024. Vol. 13, Iss.75. Pp. 89–105. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.75.03.8> (Web of Science).
- Melnyk V. The Conquest of Italy by the Ostrogoths in 488–493 AD as a Formal Restoration of the Power of the Eastern Roman Empire. Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias. 2024. Vol. 3. Pp. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.56294/sctconf2024.1235> (Scopus).

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кириченко Володимир Євгенійович
2. Volodimir Є. Kirichenko

Кваліфікація: д. ю. н., професор, 12.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет внутрішніх справ

Код за ЄДРПОУ: 08571096

Місцезнаходження: пр-т Л. Ландау, 27, Харків, Харківський р-н., 61080, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство внутрішніх справ України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гавриленко Олександр Анатолійович
2. Oleksandr A. Havrylenko

Кваліфікація: д. ю. н., професор, 12.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5554-4919

Додаткова інформація: Scopus Author ID: 57211967314; Web of Science Researcher ID: Y-8919-2018;
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=-xI1xywAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, 4, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Макарчук Володимир Степанович

2. Volodymyr S. Makarchuk

Кваліфікація: д.ю.н., професор, 12.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Львівська політехніка"

Код за ЄДРПОУ: 02071010

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, буд. 12, Львів, 79013, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Бурдін Михайло Юрійович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Бурдін Михайло Юрійович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Подорожній Євген Юрійович

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна